

פרשת חוקת תשפ"ג
בעניין נחש הנחשת

במדבר פרק כא

(ד) וַיִּסְעוּ מֵהַר הָהָר דָּרָךְ יָם סוּף לְסַבֵּב אֶת אֶרֶץ אֲדוּם וַתִּקְצַר נַפְשׁ הָעָם בְּדָרָךְ: (ה) וַיַּדְּבֵר הָעָם בְּאַלְהֵים וּבַמֶּשֶׁה לֵּמָּה הֶעֱלִיתֵנוּ מִמִּצְרַיִם לָמוֹת בְּמִדְבָּר כִּי אֵין לָחֶם וְאֵין מַיִם וְנַפְשֵׁנוּ קָצָה בְּלַחֵם הַקִּלְקֵל: (ו) וַיִּשְׁלַח יְקֹנֶק בְּעָם אֶת הַנְּחָשִׁים הַשָּׂרְפִים וַיִּנְשְׁכוּ אֶת הָעָם וַיָּמָת עִם רַב מִיִּשְׂרָאֵל: (ז) וַיָּבֹא הָעָם אֶל מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ חֲטָאנוּ כִּי דִבְרַנּוּ בִיקְנֹק וּבָךְ הִתְפַּלֵּל אֶל יְקֹנֶק וַיִּסָּר מַעֲלֵינוּ אֶת הַנְּחָשׁ וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה בְּעַד הָעָם: (ח) וַיֹּאמֶר יְקֹנֶק אֶל מֹשֶׁה עֲשֵׂה לָךְ שָׂרָף וְשִׂים אֹתוֹ עַל נֶס וְהָיָה כָּל הַנְּשׂוּף וְרָאָה אֹתוֹ וְחָי: (ט) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה נְחָשׁ נְחָשֶׁת וַיִּשְׁמְהוּ עַל הַנֶּס וְהָיָה אִם נִשְׁף הַנְּחָשׁ אֶת אִישׁ וְהִבִּיט אֶל נְחָשׁ הַנְּחָשֶׁת וְחָי:

רש"י
(ד) **דרך ים סוף** - כיון שמת אהרן ובאה עליהם מלחמה זו חזרו לאחוריהם דרך ים סוף, הוא הדרך שחזרו להם כשנגזר עליהם גזירת מרגלים, שנאמר (דברים א, מ) ויסעו המדברה דרך ים סוף. וכאן חזרו לאחוריהם שבע מסעות, שנאמר (שם י, ו) ובני ישראל נסעו מבארות בני יעקן מוסרה שם מת אהרן. וכי במוסרה מת, והלא בהר ההר מת, אלא שם חזרו והתאבלו עליו והספידוהו כאילו הוא בפניהם. וצא ובדוק במסעות ותמצא שבע מסעות מן מוסרה עד הר ההר: **לסבב את ארץ אדום** - שלא נתנם לעבור בארצו: **ותקצר נפש העם בדרך** - בטורח הדרך שהוקשה להם. אמרו עכשיו היינו קרובים להכנס לארץ ואנו חוזרים לאחורינו כך חזרו אבותינו ונשתחו שלשים ושמונה שנה עד היום, לפיכך קצרה

נפשם בעינוי הדרך. ובלשון לע"ז אינקרו"ט לו"ר [נמאס להם] ולא יתכן לומר ותקצר נפש העם בדרך בהיותו בדרך. ולא פירש בו במה קצרה, שכל מקום שתמצא קצור נפש במקרא מפורש שם במה קצרה, כגון (זכריה יא, ח) ותקצר נפשי בהם, וכגון (שופטים י, טז) ותקצר נפשו בעמל ישראל, וכל דבר הקשה על אדם נופל בו לשון קצור נפש, כאדם שהטורח בא עליו ואין דעתו רחבה לקבל אותו הדבר, ואין לו מקום בתוך לבו לגור שם אותו הצער, ובדבר המטריח נופל לשון גודל, שגדול הוא וכבד על האדם, כגון (זכריה יא, ח) וגם נפשם בחלה בי, גדלה עלי, (איוב י, טז) ויגאה כשחל תצודני, כללו של פירוש כל לשון קצור נפש בדבר, לשון שאין יכול לסובלו הוא, שאין הדעת סובלתו: (ה) **באלהים ובמשה** - השוו עבד לקונו: **למה העליתנו** - שניהם שוים: **ונפשנו קצה** - אף זה לשון קצור נפש ומאוס: **בלחם הקלוקל** - לפי שהמן נבלע באיברים קראוהו קלוקל. אמרו עתיד המן הזה שיתפח במעינו, כלום יש ילוד אשה שמכניס ואינו מוציא: (ו) **את הנחשים השרפים** - ששורפים את האדם בארס שיניהם: **וינשכו את העם** - יבא נחש שלקה על הוצאת דבה ויפרע ממוציאי דבה. יבא נחש שכל המינין נטעמים לו טעם אחד ויפרע מכפויי טובה, שדבר אחד משתנה להם לכמה טעמים: (ז) **ויתפלל משה** - מכאן למי שמבקשים ממנו מחילה שלא יהא אכזרי מלמחול: (ח) **על נס** - על כלונס שקורים פירק"א בלע"ז [מוט] וכן (ישעיה ל, יז) וכנס על הגבעה, (שם מט, כב) ארים נסי, (שם יג, ב) שאו נס, ולפי שהוא גבוה לאות ולראיה קוראו נס: **כל הנשוח** - אפילו כלב או חמור נושכו היה נזוק ומתנונה והולך, אלא שנשיכת הנחש ממחרת להמית, לכך נאמר כאן וראה אותו ראה בעלמא, ובנשיכת הנחש נאמר והביט, והיה אם נשך הנחש את איש והביט וגוי, שלא היה ממחר נשוח הנחש להתרפאות אלא אם כן מביט בו בכוונה. ואמרו רבותינו וכי נחש ממית או מחיה, אלא בזמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים היו מתרפאים, ואם לאו היו נמוקים: (ט) **נחש נחשת** - לא נאמר לו לעשותו של נחשת, אלא אמר משה הקדוש ברוך הוא קוראו נחש, ואני אעשנו של נחשת, לשון נופל על לשון:

שמות פרק יז

(ח) וַיָּבֹא עַמְלֹק וַיִּלָּחֶם עִם יִשְׂרָאֵל בְּרִפְיָם: (ט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל יְהוָה עֲזָרְנוּ אֲנִי וְצֵא הַלָּחֶם בְּעַמְלֹק מִחַר אֲנֹכִי וְצַב עַל רֹאשׁ הַגְּבֻעָה וּמִטָּה הָאֱלֹהִים בְּיָדִי: (י) וַיַּעַשׂ יְהוָה כַּאֲשֶׁר אָמַר לוֹ מֹשֶׁה לְהַלָּחֵם בְּעַמְלֹק וּמֹשֶׁה אָהָרֹן וְחֹר וְעֹר עָלוּ רֹאשׁ הַגְּבֻעָה: (יא) וְהָיָה כַּאֲשֶׁר יָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ וְגִבֵּר יִשְׂרָאֵל וְכַאֲשֶׁר יָנִיחַ יָדוֹ וְגִבֵּר עַמְלֹק: (יב) וַיְדִי מֹשֶׁה כְּבָדִים וַיִּקְחוּ אֶבֶן וַיִּשְׁמְיוּ תַחְתֵּיו וַיִּשָּׁב עָלֶיהָ וְאָהָרֹן וְחֹר תָּמְכוּ בְיָדוֹ מִזֶּה אֶחָד וּמִזֶּה אֶחָד וַיְהִי יָדוֹ אֲמוֹנָה עַד בֹּא הַשָּׁמֶשׁ: (יג) וַיַּחֲלֵשׁ יְהוָה אֶת עַמְלֹק וְאֶת עַמּוֹן לְפִי חָרָב: פ (יד) וַיֹּאמֶר יְקֹנֶק אֶל מֹשֶׁה פְתֹב זֹאת זָכְרוֹן בְּסַפֵּר וְשִׂים בְּאָזְנִי יְהוָה כִּי מָחָה אֲמַחֶה אֶת זָכְרְ עַמְלֹק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם: (טו) וַיָּבֶן מֹשֶׁה מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יְקֹנֶק נָסִי: (טז) וַיֹּאמֶר כִּי יָד עַל פֶּסֶחַ מִלְחָמָה לִיקְנֹק בְּעַמְלֹק מִדָּר:

רש"י
(ח) **ויבא עמלק וגו'** - סמך פרשה זו למקרא זה, לומר תמיד אני ביניכם ומזומן לכל צרכיכם, ואתם אומרים (פסוק ז) היש ה' בקרבנו אם אין, חייכם שהכלב בא ונושך אתכם ואתם צועקים אלי ותדעון היכן אני. משל לאדם שהרכיב בנו על כתפו ויצא לדרך, היה אותו הבן רואה חפץ ואומר, אבא טול חפץ זה ותן לי, והוא נותן לו, וכן שניה וכן שלישית, פגעו באדם אחד, אמר לו אותו הבן ראית את אבא. אמר לו אביו אינך יודע היכן אני, השליכו מעליו ובא הכלב ונשכו: (ט) **בחר לנו** - לי ולך, השווה לו, מכאן אמרו יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך וכבוד חברך כמורא רבך, מנין שנאמר (במדבר יב יא) ויאמר אהרן אל משה בי אדני והלא אהרן גדול מאחיו היה ועושה את חבירו כרבו. ומורא רבך כמורא שמים מנין, שנאמר (שם יא כח) אדוני משה כלאם, כלם מן העולם, חייבין הם כלייה, המורדים בך, כאלו מרדו

בהקב"ה: **וצא הלחם** - צא מן הענן והלחם בו: **מחר** - בעת המלחמה אנכי נצב: **בחר לנו אנשים** - גבורים ויראי חטא שתהא זכותן מסייעתן. דבר אחר בחר לנו אנשים שיודעין לבטל כשפים לפי שבני עמלק מכשפין היו: (י) **ומשה אהרן וחור** - מכאן לתענית שצרכים שלשה לעבור לפני התיבה, שבתענית היו שרויים: **חור** - בנה של מרים היה וכלב בעלה: (יא) **כאשר ירים משה ידו** - וכי ידיו של משה נוצחות היו המלחמה וכי כדאיתא בראש השנה (כט א): (יב) **וידי משה כבדים** - בשביל שנתעצל במצוה ומנה אחר תחתיו, נתייקרו ידיו: **ויקחו** - אהרן וחור: **אבן וישימו תחתיו** - ולא ישב לו על כר וכסת. אמר ישראל שרויין בצער, אף אני אהיה עמהם בצער: **ויהי ידיו אמונה** - ויהי משה ידיו באמונה פרושות השמים בתפלה נאמנה ונכונה: **עד בא השמש** - שהיו עמלקים מחשבין את השעות באצטרולוגיאה באיזו שעה הם נוצחים, והעמיד להם משה חמה וערבב את השעות: (יג) **ויחלש יהושע** - חתך ראשי גבוריו ולא השאיר אלא חלשים שבהם ולא הרגם כולם, מכאן אנו למדין

רש"י לשמות פרק יז [המשך]

שעשה על פי הדבור של שכינה : (יד) **כתב זאת זכרון** - שבא עמלק להזדווג לישראל קודם לכל האומות : **ושים באזני יהושע** - המכניס את ישראל לארץ, שיצוה את ישראל לשלם לו את גמולו, כאן נרמז לו למשה שיהושע מכניס את ישראל לארץ : **כי מחה אמחה** - לכך אני מזהירך כן, כי חפץ אני למחותו : (טו) **ויקרא שמו** - של מזבח : **ה' נסי** - הקדוש ברוך הוא עשה לנו כאן נס גדול, לא שהמזבח קרוי ה', אלא המזכיר שמו של מזבח זוכר את הנס שעשה המקום, ה' הוא נס שלנו : (טז) **ויאמר** - משה : **כי יד על כס יה** - ידו של הקדוש ברוך הוא הורמה לישיבע בכסאו להיות לו מלחמה ואיבה בעמלק עולמית, ומהו כס, ולא נאמר כסא, ואף השם נחלק לחציו, נשבע הקדוש ברוך הוא שאין שמו שלם ואין כסאו שלם עד שימחה שמו של עמלק כולו, וכשימחה שמו יהיה השם שלם והכסא שלם, שנאמר (תהלים ט ז) האויב תמו חרבות לנצח, זהו עמלק שכתוב בו (עמוס א יא) ועברתו שמרה נצח, (תהלים שם) וערים נתשת אבד זכרם המה, מהו אומר אחריו (תהלים ט ח) וה' לעולם ישב, הרי השם שלם, (תהלים שם) כונן למשפט כסאו, הרי כסאו שלם :

מלכים ב פרק יח פסוק ד

הוא הסיר את הבמות ושבץ את המצבת וקרת את האשרה וכתת נחש הנחשת אשר עשה משה כי עד הנמים ההמה היו בני ישראל מקטרים לו ויקרא לו נחשתן :

רש"י

(ד) **ויקרא לו נחשתן** - לשון בזיון כלומר מה צורך בזה אינו אלא נחש נחושת :